

Asia: VN/3071/2020

Lausuntopyyntö hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista

1. Automaattisen käsittelyn sallittu käyttöala

1.1. Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa *oikeudellisesti*?

Säännös on riittävän selvä ja tarkkarajainen.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu mm. kauppa-, yhdistys-, säätiö-, patentti- ja tavaramerkkirekisterien ylläpitäminen. PRH tekee näihin rekistereihin julkisesti luotettavia rekisterimerkintöjä perustuen hakemuksiin ja ilmoituksiin.

Määrällisesti hyvin suuri osa rekisteröintipäätöksistä (mm. yhteisöjen edustamista koskevat tiedot) ovat luonteeltaan sellaisia, joissa ratkaisu voidaan johtaa suoraan asiaan sovellettavista oikeussäännöistä ja ratkaisuun vaikuttavista seikoista. Tämän tyyppisissä rekisterimerkintöjä koskevissa päätöksissä, joihin ei sisälly oikeudellista harkintaa, vaan päätös perustuu yksinomaan laissa säädettyjen edellytysten täyttämiseen, päätöksenteon automatisoinnilla voidaan käytännössä parantaa asiakaspalvelua lyhentämällä käsittelyaikoja ja tehostamalla viranomaisen toimintaa. Lisäksi päätöksenteon automatisointi vähentää inhimillisen virheen mahdollisuutta, joita manuaalikäsittelyssä ei käytännössä koskaan voida täysin poistaa.

PRH kannattaa lähtökohtaa, jonka mukaan automatisoitavista asiaryhmistä ei olisi tarpeen säätää erityislaeissa, vaan ehdotettu hallintolain yleissäännös toimii riittävänä käsittelyperusteena.

PRH tukee myös näkemystä siitä, että säännöksen ulkopuolelle jäisi sellainen automatisaatio, joka on luonteeltaan avustavaa. PRH:n hakemus- ja ilmoituskäsittelyn tukena käytetään jo nyt tietoteknisiä työkaluja, jotka helpottavat oikeudellista harkintaa vaativien päätösten vaatimaa selvitystyötä silloin, kun päätöksen tekee viraston palveluksessa oleva virkamies. Tekniikan suomat mahdollisuudet kehittyvät jatkuvasti, eikä tämän kehityksen tarjoamia mahdollisuuksia tulisi liiallisesti rajoittaa.

1.2. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaatoiminnassanne automatisoitavien asiaryhmien kannalta?

Ehdotus mahdollistaa osin nykyiset tai suunnitellut automaattiset päätökset.

Perustelut ja lisätiedot:

Automaattinen päätöksenteko tulisi PRH:ssa sovellettavaksi niin sanotuissa massaluonteisissa päätöksissä, jossa nykyisin päätöksen tekevän virkamiehen harkintavalta on erityisen rajattua. Liian tiukka ja rajaava sääntely voi kuitenkin tulevaisuudessa toimia esteenä automaattisten prosessien optimaaliselle hyödyntämiselle. Tietotekniikan kehitys on nopeaa ja lainsäädällö ei pitäisi tarpeettomasti rajoittaa esim. oppivan tekoälyn mahdollisuuksien hyödyntämistä oikeudellista harkitaa vaativissa päätöksissä.

1.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Millaisia 2 momentin määritelmän mukaisia tilanteita tunnistatte toiminnassanne?

PRH ei tällä hetkellä tunnista toiminnassaan 2 momentin määritelmän mukaisiatilanteita tilanteita. Ehdotus on kuitenkin vaikeasti tulkittavissa ja herää kysymys, onko valmistelutoimien automatisointia ylipäänsä tarpeen tällä tavalla rajoittaa.

1.4. Tulisiko myös muun kuin 2 momentissa tarkoitetun avustavan tai valmisteleavan automaation käyttöä säännellä hallinto-oikeudellisesti?

Ei

Perustelut ja muutosehdotukset:

PRH:n päätöksentekoon ei tällä hetkellä liity sellaisia avustavia tai valmistelevia tehtäviä, jotka tämän hetken arvion mukaan vaatisivat lisäsääntelyä

1.5. Muut huomiot käyttöalasääntelystä:

-

2. Oikeussuojakeinot

2.1. Ehdotettu 25 a §:n muotoilu mahdollistaa myös oikaisuvaatimuksen käsittelyn automaattisesti. Miten arvioitte ehdotusta tältä osin?

Oikaisuvaatimuksen automaattisen käsittelyn tulee olla mahdollista.

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

2.2. Mitkä muut menettelyt toteuttaisivat tehokkaasti oikeussuojaa automaattisen päätöksenteon yhteydessä?

-

2.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: mitä soveltamanne lainsäädännön oikeussuojakeinoja pidätte tässä yhteydessä tehokkaina ja miksi?

Hallintolain yleiset oikeussuojakeinot sekä erityislainsäädännössä (esimerkiksi Patentti- ja rekisterihallituksesta annettu laki 578/2013) säädetyt oikeussuojakeinot toteuttaisivat oikeussuojaa myös automaattisen päätöksenteon yhteydessä. Hallintolain (434/2003) 8 luvun 50 §:ssä säädetään asiavirheen korjaamisesta ja 51 §:ssä kirjoitusvirheen korjaamisesta. Käytännössä hallintolain asiavirheen ja kirjoitusvirheen korjaamista koskevat säännökset ovat tehokkaita oikeussuojan kannalta, koska mainitut säännökset antavat rekisteriviranomaiselle toimivaltuuden korjata päätökseen mahdollisesti sisältyvä virhe.

2.4. Muut huomiot oikeussuojakysymyksistä:

-

3. Tietosuoja

3.1. Miten arvioitte tätä koskevaa kantaa?

Eryteisistä suojatoimista ei ole tarpeen säätää.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Säännöksen perusteluissa on mainittu viranomaisia koskevat hallintolain ja erityislainsäädännön menettelysäännökset, jotka toteuttavat säädösten tasolla oikeussuojavaatimuksia. Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että automaattiseen päätöksentekoon soveltuisivat ne jo olemassa olevat oikeussuojakeinot, jotka sisältyvät hallintolain lisäksi PRH:ta koskevaan erityislainsäädäntöön (Laki PRH:sta, kaupparekisterilaki, yhdistyslaki, patenttilaki jne.)

3.2. Tulisiko yleislakiin sisällyttää suojatoimia erityisiin henkilötietoryhmiin tai ns. valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin (esimerkiksi sosiaalihuollon tarve) liittyen?

Eryteisistä suojatoimista ei ole tarpeen säätää.

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

3.3. Muut huomiot tietosuojakysymyksistä:

Automaattinen päätöksenteko ja yleisemmin koko käsittelyprosessin automatisointi voisi tosiasiaissa vaikuttaa myönteisesti tietosuojan oletusarvoiseen toteutumiseen. Huomattava osa nykyisin viranomaistoiminnassa tapahtuvista tietosuojapoikkeamista johtuvat inhimillisistä virheistä, joiden määrää automatisointi vähentäisi.

4. Käsittelyn julkisuus ja läpinäkyvyys

4.1. Pidättekö ehdotettua lähestymistapaa oikeana?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

PRH on samaa mieltä säännöksestä esitettyjen perusteluiden kanssa.

4.2. Kannatatteko lisätietojen antajaa koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 4 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

PRH:ssa automaattinen päätöksenteko kohdistuisi massaluonteiseen päätöksentekoon. Tämän takia olisi perusteltua, että yhteydenotot ohjautuisivat esimerkiksi asiakaspalveluun henkilöille, joilla olisi riittävät tiedot automaattiseen päätöksentekoprosessiin ja ratkaistavaan substanssiin liittyen

4.3. Kannatatteko automaattisesta käsittelystä ilmoittamista koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 5 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

4.4. Kannatatteko ehdotusta hallintoasioiden automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen julkaisemisesta?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

PRH kannattaa ehdotusta kuvauksen julkaisemisesta siinä tapauksessa, että kuvaus ei vaarantaisi automaattisen päätöksenteon tarkoituksen toteutumista esityksen perusteluissa esitetyllä tavalla.

4.5. Millaisia tietoja automaattista käsittelyä koskevaan kuvaukseen tulisi sisältyä?

Kuvauksesta tulisi käydä ilmi ne perusteet, joihin automaattinen päätöksenteko [rekisteröinti] perustuisi sekä kuvaus riittävällä tarkkuudella siitä, milloin asia siirtyisi manuaaliseen käsittelyyn, eikä päätöksenteko tapahtuisi automaattisesti.

4.6. Muut julkisuutta ja läpinäkyvyyttä koskevat huomiot

-

5. Muut huomiot

5.1. Muut huomiot ehdotetusta sääntelystä

PRH kannattaa nyt esitettyä sääntelymallia automaattisen päätöksenteon mahdollistamiseksi. Jatkovalmistelussa tulisi kuitenkin huomioida automaattisen päätöksenteon mahdollisuudet parantaa viranomaistoiminnan laatua ja asiakaspalvelua. Huolellisesti toteutettu automaattinen valmisteluprosessi ja automaattinen päätöksenteko voi myös mm. lisätä oikeusvarmuutta, toteuttaa kansalaisten yhdenvertaista kohtelua ja nopeuttaa asian käsittelyä.

Mantere Eero
Patentti- ja rekisterihallitus